

DE DISCALSEN

Naar aanleiding van een tentoonstelling die doorging in 1968 schreef Pierre Kluykens 38 jaar geleden onderstaand artikeltje.

Gent heeft twee soorten Karmelieten gekend: de Geschoeide of Geschoende, in de volksmond ook wel de Vrouwebroers, verdwenen althans uit onze stad, na de wervelstorm van de Franse Omwenteling, en de Ongeschoeide Karmelieten, ook wel de Discalsen genaamd, die zich omstreeks het midden van de XVIIe eeuw in de Burgstraat kwamen nederzetten, er nog steeds verblijven en die vandaag (tot 22 december e.k.) met een wijde retrospectieve tentoonstelling in het nog niet volledig afgewerkte Retraitehuis naast hun kerk, "Vier eeuwen Discalsen 1568-1968", de stichting te Duverlo, op 28 november 1568 herdenken van het eerste Patersklooster na de Hervorming van de Regel van de Karmel door de Heilige Theresia van Avilla.

Deze tentoonstelling staat aldus in het teken van de Orde in 't algemeen, en niet speciaal, zoals dit onlangs het geval was met de herdenkingsexpositie van de Paters Dominicanen, in het teken van de geschiedenis van de Orde te Gent of in onze gewesten.

Het is niettemin, in de uitzonderlijke rijke - en eigenaardig genoeg weinig gekende - bibliotheek van het Gentse klooster dat de inrichter, de "actieve comtemplatieve" Pater Melchior a S. Maria, in zijn taak bijgestaan door Br. Willem Audenaert en de h. Christian De Backer, de meeste en beste documenten is gaan putten die het verleden en het heden van de Orde illustreren. Ook de R.U.G. heeft, door bemiddeling van Hoofdbibliothecaris Prof. Van Acker, enkele zeer kostbare handschriften en archiefstukken in bruikleen willen afstaan.

De inrichters die een tentoonstelling in drie afdelingen - de niet hervormde Karmel, de Theresiaanse Hervorming, documenten uit de kloosters van de Provincie - hadden gepland, en die daartoe minstens over een jaar voorbereiding hadden moeten beschikken, hebben hun opdracht in stormpas moeten afwerken, want drie maanden geleden stonden zij nog nergens en op de gestelde dag van de opening waren zij nochtans klaar met hun expositie en met een lijvige catalogoog die weliswaar een belangrijk aanhangsel "Verbeteringen en aanvullingen" telt, doch alles bij mekaar een blijvend en uitstekend document uitmaakt over de bij ons te weinig gekende geschiedenis van de Karmelietenorde.

Het ensemble werd op een zeer hoog geestelijk en intellectueel peil geplaatst; het wil ons voornamelijk doen doordringen in het geestelijk, filosofisch en theologisch klimaat van de Theresiaanse Hervorming die een versterking van

De kerk van de Discalsen in de Burgstraat

de Regel veroorzaakte, het contemplatief ideaal verscherpte en onmiddellijk en overal, ook in onze gewesten een ongemene bijval en uitstraling kende, hetgeen er wel op schijnt te wijzen dat deze Hervorming van de Regel een door vele kloosters en gelovigen verwachte en verhoopte reactie betekende tegen een niet te ontkennen verslapping van de tucht en van het Geloof.

Wij vrezen nochtans enigzins dat een tentoonstelling die in een dergelijke geest werd opgevat, hoe interessant zij ook moge wezen, het groot publiek niet in zijn geheel kan treffen. Het is te weinig ingewijd in de theologische problemen, het weet te weinig af van de inhoud van deze theologische studies, om nuttig geconfronteerd te kunnen worden met een aantal geleerde namen of werken.

Het is geen verwijt dat wij hiermede de inrichters toesturen, het is gewoonweg een vaststelling: men heeft de inhoud van een geestelijke Beweging gesteld boven een zekere vorm, een zekere illustratie van de geschiedenis, en zulks moet onvermijdelijk, hoe intens de expositie de specialisten en een elite ook moge boeien, een deel van het publiek van deze tentoonstelling verwijderen of zal zij althans niet eenieder ten volle van haar betekenis laten genieten.

Niettemin worden bepaalde aspecten uit de geschiedenis van de Karmelieten te Gent in het ensemble geïllustreerd en hadden een paar iconografische documenten volstaan om de rol en de werking van de Orde in onze stad te situeren en degelijk te schetsen.

Het publiek had bv. graag, de visu, wat meer willen vernemen over dit op het eerste gezicht nogal geheimzinnig onderscheid tussen Geschoeide en niet Geschoeide kloosterlingen, over de op een bepaald ogenblik simultane aanwezigheid van beide, over de verdwijning van de ene en de stijgende bloei van de andere.

Aan de andere hand van de in de expositie aanwezige documentatie en van een paar andere gegevens, zullen wij dan ook trachten voor onze lezers, niet in een leemte te verhelpen, maar de lotgevallen van de Karmelieten met of zonder blote voeten, zoals de mensen eertijds zegden, wat meer aanschouwelijk te maken.

De Karmelietenorde is, zoals talrijke andere instellingen, een vrucht van de eerste Kruistochten.

Oudgedienden van deze veldtochten en afgezwaaiden die heimwee hadden naar Oosten of Midden-Oosten, trokken zich in de eenzaamheid van de Berg Karmel niet ver van de bron van Elias (huidige Israël) terug.

Reeds in het begin van de XIIIe eeuw hadden deze kluizenaars van de pauselijke legaat in het Heilig Land, een Regel gekregen die in 1226 door paus Honoratius III werd goedgekeurd.

Maar de Sarazenen en plaatselijke stammen die, zoals men weet, de

Christenen voor honden en nog veel erger uitscholden, maakten onze kluizenaars het leven biezonder zuur en deze laatsten die gedroomd hadden van afzondering, stilte en gebed, hadden dan ook geen andere oplossing dan de terugweg naar het zoete Europa in te slaan en daar hun kloosters te gaan stichten.

Zo gezegd en beslist, zo gedaan en in 1247 liet Innocentius IV hun kloosterregel aanpassen aan de tradities en eisen van het Westers leven.

Een fotokopie van dit document “Quae honorem conditoris” oudst bestaande tekst van de Regel van de Orde van Karmel, berust in de huidige tentoonstelling. Eigenaardig mag het wel heten dat de toenmalige paus twee dominicanen had aangesteld om de Regel op te stellen.

Van dat ogenblik af verspreidden de Karmelieten zich bliksemsnel over gans Europa. In 1400 waren reeds negen ordeprovincies ingericht, cijfer dat twee eeuwen later opgevoerd werd tot dertig, met ruim 700 kloosters en 12.000 monniken.

Inmiddels waren, op het einde van de XVIe en in het begin van de XVIIe eeuw, de Nederlanden niet geheel onverschillig gebleven voor de hervorming van de Orde door de grote Theresia en zij deelden, in menige kloostergemeenschap, in de normale reactie naar tucht en ascese, na de verslapping van de regel van de Orde in de loop van de XVIe eeuw en een aantal wantoestanden in de Kerk.

Aldus noteerde men, reeds in 1622, de komst van Ongeschoeide Karmelietessen of Theresianen die zich in Gent in de Gildestraat kwamen vestigen.

Het duurde echter tot 1641 vooraleer Ongeschoeide Karmelieten, ook Discalsen genaamd, zich in de Arteveldestad kwamen nederzetten, niet bij gebrek aan kloosterlingen, maar omdat de stedelijke overheden biezonder streng optraden tegen de vestiging alhier van nieuwe contemplatieve of bedelorden. Men achtte hun vermenigvuldiging een gevaar en een last voor het actieve leven van de stad.

Het was uiteindelijk langs een omweg of proceduurgreep dat de Ongeschoeide Karmelieten vaste (blote) voet te Gent verkregen, nl. door in 1641, na heel wat moeilijkheden, te bekomen dat zij voor de erediensdienst zouden zorgen in de kleine St. Quintinuskapel bij de St. Pietersabdij, en tevens bij de Theresianen.

De eerste jaren had de kleine gemeenschap, nogal in het nauw in de misera-bele klus, het biezonder lastig, maar door het aanknopen van allerhande nuttige relaties met aanzienlijke families, slaagden de Paters erin voorspraak te bekomen en in 1648 ging hun wens in vervulling: zij mochten te Gent een klooster stichten, zij werden “binnen deser stede gheadmitteert”.

Kerk van de Discalzen - Interieur

Zulks viel geenzins in eenieders smaak, vooral niet van de concurrerende Orden, met name de Predikheren, de Augustijnen, de Kapucijnen enz... de Geschoeide Karmelieten, die hemel (zonder hoofdletter) en aarde verzetten om deze vestiging alhier te verhinderen, die er toch kwam ondanks alle protesten en rekwesten te Gent en te Brussel, dank zij de bemiddeling en de steun van bisschop Triest, de eerste en grootste weldoener van de Discalsen te Gent. Van de St. Quintinuskapel en -kluis verhuisden de Ongeschoeide Karmelieten naar de Houtlei waar zij tijdelijk een huis in huur namen, vooraleer naar de Burgstraat te vertrekken waar zij eerst in een nederige woning onderdak vonden en er dan in 1651, niettegenstaande nieuw en heftig protest en verzet van de Gentse biddende orden, de Leeuwenmeers, een afhankelijkheid van het Prinsenhof, konden aankopen tegen de niet al te geringe som van 23.000 gulden.

Na talloze hinderpalen te hebben overwonnen, waren zij er toch in geslaagd hun sedert jaren gepland opzet door te voeren, en meer dan drie eeuwen later treffen wij de Discalsen nog steeds op dezelfde plek aan, die sedertdien natuurlijk een totale gedaanteverwisseling heeft ondergaan zodat er van het oorspronkelijk aspect van afhankelijkheid van het Prinsenhof, nog enkel de leeuwenkuil of leeuwenhok aan het tijdperk van Keizer Karel herinnert.

Diep in de schulden, konden zij aanvankelijk niet veel uitvoeren. Het klooster kwam er, vleugel na vleugel, een eerste in 1663, een tweede in 1694, en ook de kerk, waarvan pas op 23 oktober 1703 de eerste steen werd gelegd door de voorschepen; tijdens dezelfde plechtigheid werden door andere schepenen, die ook eens actief of sportief wilden optreden, de tweede, de derde en de vierde steen gelegd.

Hiermede was echter de laatste steen nog niet op de werf, maar de Discalsen hadden heel wat knappe vakmensen bij de hand, o.m. Broeder Leonardus die een zeer bekwame bouwmeester was, de werken leidde, zoveel ijver aan de dag legde, dat hij op een mooie dag van de steigers viel, zo erg "dat bijna al zijn beenderen uit hun plaats gesprongen waren"! Voor de inwendige versiering van de kerk had het klooster beroep kunnen doen op Broeder Victor a S. Joseph, een bekende beeldhouwer, en op Broeder Andrea a Jesu een Antwerpenaar die heel wat sculptuurwerk verrichtte, maar er zeker niet om beloond werd, want enkele jaren later werd hij met zinsverbijstering geslagen en stierf in 1732 in het Gentse klooster dat hij mede had helpen verfraaien.

In de gevel van de kerk treffen wij het jaartal 1712 aan, hetgeen aantoonde dat men in dat jaar klaar gekomen was met de bouw; het duurde evenwel nog een tweetal jaren vooraleer de inwendige versiering, die buitengewoon weelderig is en niet geheel in overeenstemming te brengen is met de ascetische geest van Theresia van Avila, voltooid was, zodat het pas op 17 maart 1714 was dat de

plechtige inzegening van de in de toen heersende Barokstijl opgetrokken, kerk plaats vond.

De Discalsen hebben in onze stad zeker niet een zo bewogen en actieve rol gespeeld als de Dominicanen, de vurige predikanten en de verdedigers van het Geloof, of als de Jezuiten en de Augustijnen die zich op onderwijs en onder-richt van de jeugd toelegden.

De Ongeschoeide Karmelieten wijdden hun leven aan gebed en aan studie. Het is in hun klooster en niet in het openbaar leven dat zij hun tijd doorbren-gen en zich in de afgelopen drie eeuwen verdienstelijk hebben gemaakt. Zij die er noch mochten aan twijfelen hebben in de tentoonstelling die sloot op 22 december het bewijs kunnen vinden van hun apostolaat en werking, zien hoe-vele geleerden, theologen en navorsers de Orde heeft gehad en ook het Gentse klooster in zijn geschiedenis mocht tellen.

Spijtig genoeg heeft het publiek geen kijk kunnen nemen in de kloostergan-gen en -zalen en vooral geen blik kunnen werpen in de uitzonderlijk rijke bibliotheek, een van de mooiste kloosterbibliotheken van het land, gedeelte-lijk afkomstig van de nalatenschap van bisschop Triest. Weliswaar werden enkele zeer kostbare exemplaren naar de expositiezaal overgebracht, doch het was, alles, bij mekaar, slechts een klein deel van de onmetelijke schatten die zij bezat.

Pierre KLUYSKENS